

Parazita folyóiratok (predatory journals)

A parazita folyóiratok (angolul: predatory journals) olyan ismeretlen folyóiratok, amelyek kéretlen levelekkel keresik meg a kutatókat, cikkekért folyamodva. (Létezik egy analóg jelenség, ahol konferenciára hívják a kutatót.) Ezek a paraziták komoly tudományos folyóiratnak, ill. konferenciának tüntetik fel magukat, ám számításból (esetenként csupán dilettantizmusból?) tudományos minőséget nem biztosítanak – a cikkeket, előadásokat nem válogatják meg, nem végeztetnek szakmai bírálatot. Minden esetben a közlési vagy részvételi díjak beszedését tartják szem előtt, aki fizet, annak a cikke megjelenik, annak az előadását elfogadják. Esetenként a közlési díj felszámítását előre nem is jelzik – a cikket leközzlik, és utólag nyújtják be a számlát. Mindkét esetben a tudományos teljesítménykényszert (*publish or perish*) használják ki – a parazita folyóiratok ezen túl a nyílt hozzáférésű (Open Access) publikálási modell által megteremtett közlési díjas finanszírozási módot is.

A folyóiratok a szerkesztőbizottság tagjait is az interneten toborozzák – és néha sikerül is komoly tudósokat megtéveszteniük. Mire az illető észbe kap, már küzdenie kell azért, hogy a nevét levegyék a folyóirat honlapjáról. Gyanútlan szerzők értékes kéziratokat is küldhetnek nekik – és később szégyellhetik, publikációjuk milyen társaságba került. Ilyen esetekkel találkozva óhatatlanul a régi mesék tanulsága jut eszünkbe: ne állj szóba idegenekkel! Szerkesztőbizottsági felkérést elfogadni, cikket küldeni csak szakmai, személyes ismeretség alapján érdemes.

A tudományos világ már felfigyelt a jelenségre. Jeffrey Beall *Scholarly Open Access* blogjában részletesen tárgyalja a parazita folyóiratok ügyét, és módszeres munkával készült feketelistát tesz közzé ezekről. A hazai tudományos világ is felkészül a paraziták elleni küzdelemre. Az MTMT és az MTA Open Access közlési támogatási alapja is ki fogja zárni a parazita folyóiratokat.

Hogyan ismerheti fel a kutató a parazitákat? Az első intő jel, hogy ismeretlenül keresik meg a kutatót. De a honlapon való szétnézés, az esetleges korábbi számok megtekintése, a szerkesztőbizottság és szerkesztők ellenőrzése is segíthet. A komoly folyóiratok többsége —legalábbis bizonyos tudományterületeken – impakt faktorral rendelkezik, de legalább a Scopus követi őket. A valódi Open Access folyóiratok nagy valószínűséggel szerepelnek a Directory of Open Access Journals-ban, és ha kiadjuk tagja az OASPA-nak, az is valódiságukról tanúskodik. **A legbiztosabb mód a valódi tudományos folyóiratok felismerésére az, hogy a szakmában ismertek, a szakirodalom gyakran hivatkozik rájuk.** A paraziták pedig jó eséllyel szerepelhetnek a Beall-listában – bár a gyors szaporodásukat nehéz nyomon követni. A folyóiratok parazita voltának eldöntése mindazonáltal nem könnyű. Hibázhat - volt már példa rá - a Thomson Reuters, az Elsevier vagy a DOAJ is. A Beall-listánál lehetőség van "fellebbezésre". A döntéshez több tényező figyelembevétele szükséges - de a tudományos kutatók számára ez nem ismeretlen helyzet. Mindazok, akik egy adott esetben mégsem tudnának dönteni, forduljanak az MTMT-hez illetve az MTA KIK-hez.

Az Open Access nem azonos a parazita folyóiratokkal. Sok OA folyóirat rendelkezik már tekintélyes szakmai múlttal, akár magas impakt faktorral is. A nagy, multinacionális kiadóvállalatok (mint a Springer vagy az Elsevier) is elindultak az OA felé – új folyóiratokat alapítanak, vagy meglévőket vásárolnak fel. Kisebb, független OA folyóiratok közül nem egy több évtizedes szakmai múlttal rendelkezik. Indulnak új, szakmailag hiteles, ám a multinacionális kiadóktól független OA folyóiratok is, melyek mögött, a tudományos színvonal biztosítékeként tekintélyes szakmai társaság, intézmény áll. Az Open Access – a nyílt hozzáférés a tudományos publikációkhoz – a következő években, évtizedekben feje tetejére fogja állítani a tudományos közlés világát. Ennek a nagy – és üdvös – átalakulásnak az elősködői a parazita folyóiratok, melyektől óvakodnunk kell.

Holl András
MTA Könyvtár és Információs Központ

URL-ek:

- Jeffrey Beall: Beall-lista. URL: <http://scholarlyoa.com/publishers/> (letöltés: 2013. december 2.)
- Directory of Open Access Journals. URL: <http://www.doaj.org/> (letöltés 2013. december 2.)
- Tájékoztató oldal a Manchesteri Egyetemen. URL: <http://www.openaccess.manchester.ac.uk/checkjournal/predatoryjournals/> (letöltés: 2013. december 2.)

Irodalom:

- J. Beall: „Predatory”Open-Access Scholarly Publishers. URL: <http://eprints.rclis.org/14576/1/predatory.pdf> (letöltés: 2013. december 2.)
- Butler, Declan (March 27, 2013): Investigating journals: The dark side of publishing. In Nature 495 (7442): 433–435. doi:10.1038/495433a. URL: <http://www.nature.com/news/investigating-journals-the-dark-side-of-publishing-1.12666> (letöltés: 2013. december 2.)
- Douglas McCormick: Caveat Researcher: Open Access Spawns ‘Predatory Journals’. URL: <http://spectrum.ieee.org/tech-talk/at-work/test-and-measurement/caveat-researcher-open-access-spawns-predatory-journals> (letöltés: 2013. december 2.)